

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

123:1 • 2003

Meddelanden

Svensk-engelskt lexikon över historiska termer

Då och då uttrycks förvåning över att humanister inte oftare – eller rent av ute-slutande – publicerar sina resultat på engelska (eller andra, större kulturspråk). Det behöver inte stanna vid förvåning, utan kan också formuleras som önskemål eller regelrätta krav. Så skedde nyligen i slutsatserna av den granskning som Uppsala universitet utsatte sig självt för (det så kallade BASTU-projektet).

Om detta kan man säga mycket. En aspekt är att det inte är givet att allt i en humanistisk doktorsavhandling har intresse för en internationell publik; det kan till exempel gälla käll- och metoddiskussionerna i historiska avhandlingar. En annan aspekt är att kravet på inte bara språklig korrekthet utan rentav elegans är högt uppdrivet inom humaniora, vilket nog lägger en viss hämsko på författarna. En tredje aspekt är att många historiker faktiskt redan publicerar sig på engelska, i långt större omfattning än vad som var fallet på exempelvis 1960-talet.

Icke desto mindre riktar synpunkten vår uppmärksamhet mot frågan vad den svenska historiska forskningen ytterst syftar till. Enligt vår mening syftar den till att ge *högkvalitativa bidrag till övergripande, internationella diskussioner om olika samhällsprocesser och samhällsfenomen*. Att den svenska empirin kan ge viktiga bidrag till dessa diskussioner måste vara en utgångspunkt för hela vår verksamhet; det samma gäller för svenska historikers tillämpningar av befintliga teorier och utveckling av nya teorier.

Vi menar vidare att dessa bidrag måste ges på ett så effektivt sätt som möjligt. Med effektivitet menas här två saker: (1) att den språkliga utformningen skall vara så klar och entydig att missförstånd och begreppsförvirring undviks, och (2) att det för den konkreta författaren skall gå snabbt och lätt att få fram en text, som uppvisar just denna klarhet. Det handlar alltså både om effektiv kommunikation och om effektiva arbetsinsatser.

En del av oss skriver utmärkt och obehindrat på engelska (eller andra, större kulturspråk). Andra av oss gör det inte, och behöver av den anledningen ta hjälp av språkgranskare eller översättare. Men det vi kan få hjälp med är ju främst själva språkdräkten (allmänt ordförråd och grammatik). Den historiska terminologin kan man inte ta för givet att den genomsnittlige språkgranskaren/översättaren behärskar. Ibland har man tur och stöter på mycket samvetsgranna granskare, som inför varje frågetecken tar kontakt med författaren och hör efter vad som egentligen avses. Andra gånger kan man stöta på mer jäktade granskare, som raskt väljer en term som kanske inte alls är lämplig. Ibland upptäcker författaren miss-

taget (och i sådana fall besatt kanske författaren själv den språkliga kompetens som krävdes!), i andra fall gör han/hon det inte.

Inte sällan tillkommer våra engelska texter under stor tidspress. Det gäller när doktorsavhandlingar i sista stunden skall föras med Summaries och Abstracts. Det gäller också när man skall skicka in ett konferens-paper, före en viss given deadline. Det är inte säkert att det då finns tid att fundera över om alla termer givits en optimal översättning.

Vi påstår *inte* att de engelska texter, som svenska historiker idag producerar, skulle kännetecknas av låg kvalitet. Men vi menar att många sitter på sina kam-mare och var och en (eventuellt med något bistånd) försöker lösa olika översättningsproblem. För det första är detta inte särskilt effektivt. För det andra så ökar trots allt detta icke-samordnade arbetssätt risken för att olika översättningar av samma ord kommer i omlopp, vilket kan leda till begreppsförvirring. För det tredje finns det faktiskt en risk att de svårigheter, som måste övervinnas, framstår som så oöverstigliga att vissa texter aldrig blir skrivna och vissa resultat och resonemang därmed aldrig förs ut på den internationella arenan.

Det finns naturligtvis också en ekonomisk aspekt på detta. Om vi bortser från den trots allt ganska lilla grupp, som fullständigt behärskar det främmande språket i fråga och därför inte ens behöver anlita en språkgranskare, så kostar det pengar när svenska resultat skall föras ut. Generellt sett kostar det mer att översätta hela texten än att få den språkgranskad (även om en utgångsversion på mycket dålig engelska kan kräva nästan lika mycket arbete som en översättning, eller rent av mer). En tidskrift som *Scandinavian Journal of History* anser sig till exempel bara ha råd att språkgranska inkomna artiklar, inte att översätta dem, hur bra och intressant innehållet än må vara. En åtgärd, som underlättade för historikerna att själva skriva på engelska, så att endast språkgranskning behövs, bör därför kunna innebära stora besparingar.

Den åtgärd som vi vill föreslå är att det svenska historikersamfundet gemensamt tar sig an projektet att utforma ett svensk-engelskt historiskt-terminologiskt lexikon, tillgängligt för alla via nätet. Syftet med denna åtgärd är alltså, sammanfattningsvis:

- att underlätta för alla som vill skriva på engelska, och på så vis göra så att fler över huvud taget gör det,
- att underlätta för alla som måste skriva på engelska (såsom doktorander som skriver Summaries och Abstracts),
- att undvika begreppsförvirring, och att därigenom ge svenska resultat större och mer effektivt genomslag,
- att underlätta internationella komparationer,
- att spara pengar,
- att bistå språkgranskare/översättare, som inte är historiker.

Vårt mål är en ordlista med fackgranskade översättningar av historiska termer. I många fall kommer det att krävas resonerande förklaringar, något som betingas av att betydelseavgränsningarna hos ord och uttryck inte är sammanfallande mellan de två språken. Det svenska uttrycket "att bli myndig" kan till exempel oftast översättas med "to come of age", men denna översättning duger inte i diskussioner kring kvinnors myndighet på 1800-talet. "Förlag" i "förlagssystem" översätts ofta med "putting out", men det ordet kan inte användas om det förlag en bruksidkare gav till en bergsman. Det svenska ordet "municipalsamhälle" har en strikt legal betydelseavgränsning som knappast kommer fram i engelskans "municipality". Om man översätter det svenska ordet "obesuttna" med "landless" bör det kanske framgå att översättningen förenklar verkligheten. Ett ord som "tenant" använder vi ofta för att översätta "landbo", vilket inte är direkt fel, men ordet har samtidigt en stark bibetydelse av kapitalistisk arrendator. Exempelen kan mångfaldigas.

Efter ett förslag från undertecknade har Svenska historiska föreningens styrelse beslutat ställa sig bakom projektet att skapa ett svensk-engelskt lexikon över historiska termer (under förutsättning att extern finansiering kan ordnas). Målsättningen är att vi skall tillgängliggöra ordlistan via nätet, men på lång sikt kan man också tänka sig en print-on-demand-version. För att projektet skall vara meningsfullt och framgångsrikt krävs dock att det har stabil förankring i det svenska historikersamhället. Dels måste det finnas ett allmänt känt behov av en satsning av detta slag, dels måste det finnas människor som är villiga att engagera sig i arbetet.

Vi vill uppmana dem, som är villiga att ta aktiv del i arbetet, att engagera sig i någon av de tematiskt bestämda arbetsgrupper som vi föreslår skall bildas. Arbetsgruppernas uppgift blir att ansvara för att det görs sammanställningar, dels av termer där det redan finns en god översättning, dels av termer från olika specialområden där olika mer eller mindre bra översättningar florerar. Arbetsgrupperna kan i många fall säkert utgå från svenska (eller skandinaviska) studier utgivna på engelska där man har använt sig av skickliga översättare, vilkas mödor bör ges vidare spridning. Sedan arbetsgrupperna blivit färdiga med sina listor, är det dags att koppla in professionella översättare, som i samarbete med historikerna kan diskutera fram optimala översättningsförslag.

Förslag på tematiska ämnesområden, lämpliga för arbetsgrupperna, kan vara:

- övergripande historisk terminologi (Hur översätter man till exempel lämpligen "frihetstiden"? Med "Era of Liberty", "Era of Freedom" eller "Freedom time"?)
- agrarhistoria (Hur översätter man "hemman"? Med "farm"? "Cadastral unit"?)
- politisk historia i trängre bemärkelse (Hur översätter vi "motion"?)
- rättshistoria (Vilken är den lämpligaste översättningen av "vittnesmål", "underställning"?)
- stadshistoria (Hur översätter man "municipalsamhälle"?)
- kyrkohistoria (Hur översätta "kyrkoplikt"?)
- teknikhistoria (Hur översätter vi "bruk"?)

- förvaltningshistoria (Hur översätter vi bäst "län", "härad", "pastorat"?)
- krigshistoria (Vilket är det mest adekvata engelska ordet för "indelningsverk"?)

Vi ser fram emot förslag på ytterligare arbetsgrupper.

Såväl allmänna kommentarer kring projektet som intresseanmälan att tillhöra någon av grupperna kan sändas till undertecknade under e-postadress lexikon@historisktidskrift.nu.

Målsättningen bör vara att en första version av den svensk-engelska historisk-terminologiska ordlistan kan vara klar till det svenska historikermötet i Uppsala år 2005.

För Svenska historiska föreningen,
Carl-Johan Gadd & Maria Ågren